

K výuce produktivních dovedností v rezortních kurzech francouzského jazyka

Yvona Vrchlabská, Jana Jadrná, Hana Jarošová

Úvod

Ve francouzštině, druhém nejčastěji vyučovaném jazyce v Centru jazykového vzdělávání, patří osvojení si produktivních dovedností, tedy psaní a mluvení, k těm obtížnějším. Tento fakt nás inspiroval k zamyšlení nad nejčastějšími chybami, kterých se posluchači v tomto nesnadném jazyce dopouštějí, a současně i nad možnými návrhy zlepšení, které by vedly k lepším výsledkům posluchačů v závěrečných zkouškách podle NATO STANAG 6001.

Zaměříme-li se na samotný formát zkoušky podle NATO STANAG 6001, musíme konstatovat, že pro vyučující je nezbytné ve vymezeném čase zvládnout pokrýt všechna témata daná deskriptory, a tím tak co nejlépe připravit studenty ke zkoušce. Nezapomeňme zmínit, že kandidáti z francouzského jazyka v České republice mají možnost složit zkoušku úrovně 1 a úrovně 2, na rozdíl od anglického jazyka, kde je možnost složit i zkoušku úrovně 3.

Další důležitou okolností je také fakt, že při přezkušování receptivních dovedností je uchazečům dán test dvouúrovňový, tedy na úroveň 1–2. Dle počtu dosažených bodů pak kurzanti mají možnost získat certifikát podle STANAG úrovně 1 či 2. Z našich zkušeností dvouúrovňový test znevýhodňuje především kandidáty na úroveň 1. To je dáno tím, že na úroveň 1 je zaměřeno prvních 13 položek, zbytek tvoří položky na úrovni 1+ a 2. Kurzanty-začátečníky pak takové položky znervozní, neboť většinou otázek vůbec nerozumí. Řešením by podle našeho mínění bylo vrátit se k jedouúrovňovému formátu zkoušky.

1 Produktivní dovednosti

Život v prostředí vlastní rodiny nám dává schopnost naučit se mateřské řeči. Nejdříve se naučíme rozumět jednotlivým slovům a větám, pak mluvit, číst a psát a až nakonec jsou nám vštěpována pravidla psaní a mluvení. Toto poznání z mateřského jazyka je možné uplatnit i při výuce cizím jazykům. V počátečních fázích výuky cizího jazyka se u studentů soustředíme nejdříve na porozumění (na receptivní řečové dovednosti), potom na mluvení a psaní (na produktivní řečové dovednosti) a v úplném závěru na interaktivní řečové dovednosti. Neznamená to, že tyto dovednosti vyučujeme odděleně, všechny postupně zdokonalujeme a rozšiřujeme jejich rozsah. Při hodnocení jazykových znalostí se však nejdřív zaměřujeme na receptivní řečové dovednosti a „odpouštíme prohřešky“ v produktivních a interaktivních řečových dovednostech.

1.1 Ústní projev

Mluvená část zkoušky se skládá ze tří částí. V první části je uchazeč vyzván, aby se představil. Tento úvod se může obvykle naučit nazpaměť. Je to výhodné, neboť v několika prvních větách se tak kandidát zkoncentruje a poté zpravidla již dokáže bez větších problémů reagovat na jednoduché otázky z oblasti jeho osobního a pracovního života. I zde se však vyskytuje několik úskalí, např. když kandidáti chtějí odpovědět na otázku, ale nemají potřebnou slovní zásobu. V takovém případě studentům doporučujeme, aby si odpověď zjednodušili např. tím, že si ji vymyslí. I když se jedná o jazykovou zkoušku a nikoli o „výslech“, některým kandidátům činí potíže vžít se do jiné skutečnosti, případně se bojí, že se do nepravdivostí zapletou.

Důležitou schopností pro zvládnutí zkoušky je proto umění zjednodušovat. Studenti mají obvykle snahu vyjádřit myšlenku v cizím jazyce stejně, jako by to udělali v jazyce mateřském. To ale ve většině případů u úrovně 1–2 není možné, protože studenti ještě potřebnými dovednostmi nedisponují.

Druhá část zkoušky je tzv. role-play, franouzsky jeu de rôle. V této části zkoušky je uchazeč vyzván, aby hrál určitou roli ve vzájemném dialogu se zkoušejícím. Klasicky to bývají situace v restauraci, u lékaře, na poště, v hotelu atp. Konečně následuje poslední část, kterou je tzv. IGT (zkratka z anglického information gathering task). V této části zkoušející zadá kandidátovi téma, ke kterému musí položit určitý počet otázek. Ty pak pokládá zkoušejícímu, zaznamenává si jeho odpovědi a následně převypráví druhému zkoušejícímu všechny informace, které se na základě položených otázek dozvěděl.

Tento formát ústní části zkoušky je platný pro obě úrovně. Ve výuce je třeba brát tyto okolnosti v úvahu a studenty na všechny tři části důkladně připravit. Například při probírání tématu jídlo a restaurace se student musí naučit odpovídat na otázky týkající se jídla, vaření a restaurace. Dále by měl být schopen si objednat jídlo v restauraci a také by měl umět správně formulovat otázky týkající se stravování.

1.1.1 Information gathering task (IGT)

Z naší praxe překvapivě vyplývá, že většina kandidátů vnímá jako nejtěžší část zkoušky právě tu poslední, tedy klást otázky druhé osobě. Toto zjištění si vysvětlujeme několika faktory:

- Studenti jsou již od útlého dětství zvyklí ve výuce cizího jazyka převážně reagovat, tzn. odpovídat na otázky učitele. Jsou zvyklí přemýšlet, jak vyjádřit své vlastní potřeby a myšlenky. Aktivita IGT je náhle opačně staví do role examinátorů, jež pro ně není obvyklá.

- I když kurzanti bezchybně ovládají gramatické struktury i slovní zásobu potřebné pro tvoření otázek, narážejí na jiný problém – nenapadá je dostatečný počet vhodných otázek, a to ani v rodném jazyce.
- Převážnou většinu studentů znejišťuje fakt, že na přípravu otázek jim není dán žádný čas a musí tedy reagovat spontánně.

Doporučení pro nácvik IGT ve výuce

Na základě našich zkušeností z výuky jsou naše doporučení pro zlepšení výkonu u dovednosti IGT následující:

- V přípravě kandidátů na tuto dovednost se nám osvědčilo zařadit procvičování otázek na IGT do pevného rámce výuky. Při plánování týdenního rozvrhu většinou třídní učitel věnuje této dovednosti minimálně jednu hodinu denně. IGT můžeme nacvičovat již od prvního týdne výuky, kdy kurzanti získávají potřebné gramatické znalosti k tvoření otázek. Z počátku se samozřejmě musíme omezit na jednoduché otázky v přítomném čase typu: *Êtes-vous mariáš(e)? Avez-vous des enfants? Avez-vous des fr eres et soeurs? (Jste ženatý/vdaná? Máte děti? Máte sourozence?)*
- V prvních dnech kurzu se sna ime studentům tuto aktivitu zjednodušit t m, že jejich formulované a spr avn e vytvořené otázky zapisujeme na tabuli. Dále je instruujeme, aby si všechny odpovědi pe liv e zapsali, a kone n e je vyzýváme, aby jednotlivé sdělovali zji třen e informace. V za atc ich nácviku je také třeba, aby kurzanti kladli otázky učiteli. Ten jim totiž dává okam žitou zpětnou vazbu o správnosti otázek a rovněž zaručuje odpovědi bez chyb.
- Zdatn ej sim studentům (asi v polovině kurzu) j i  otázky na tabuli nepi eme. Musi si je j i  zapamatovat stejn e jako u pozd ej si zkoušky. Jako aktivitu navíc m ozeme studentům zadat práci ve dvojici, kdy si vz ajemn e kladou otázky a nakonec sd eli vyu ujic imu, co od svého kolegy na dan e téma zjistili. Během této aktivity je prospěšné, aby vyu ujic i konverzaci monitoroval a opravoval při p adn e chyby.

Tato opatření studentům ve většině při pádů v razn e pomohla se  sp e n e na IGT připravit.

1.1.2 Role play

Vedle IGT se studenti většinou obávají druhé  asti mluvené zkoušky, tzv. role-play / jeu de r ole. Zde existuje opět několik faktorů, které mohou zhoršit výkon. Jsou to p edev sim přirozený stud a nedostatek představivosti.

Hraní různých rolí vyřazuje totiž ur it e herecké schopnosti a umění improvizovat. Nem ozeme po poslucha ich požadovat, aby uměli vše najednou. Některí studenti

nedokážou překonat ostych a do dané role se vžít. Jak uvádí Jan Průcha (2013), posluchači, kteří mají velký ostych komunikovat, dosahují při zkouškách nižších výsledků. Ačkoli je to známý jev, v českém edukačním prostředí dosud zkoumán nebyl. Z našich zkušeností však existuje úzký vztah mezi učitelem a klimatem ve skupině a zprostředkovaně tedy i ochotou posluchačů komunikovat. Čím lepší jsou učitelovy dovednosti vytvořit ve skupině příjemné klima, tím snadněji se posluchač do komunikace zapojuje. Suportivní (vstřícné, podpůrné) klima ve skupině respektující všechny účastníky motivuje posluchače k vyšší aktivitě a vyššímu prožitku jazykového sebevědomí, projevujícího se později pozitivně u zkoušky.

Doporučení pro nácvik role-play ve výuce

Role-play (jeu de rôle) je jedním z efektivních způsobů, jak ve třídě procvičovat naučený jazyk. Dle našich zkušeností existuje několik faktorů, které efektivitu této aktivity ovlivňují.

Výběr situace (role) a kontextu

Učitel by měl volit situace, které jsou reálné a studentům blízké. Naše zkušenost je taková, že čím pravděpodobnější role jsou, tím více se studenti s rolí ztotožní.

Znalost cílového jazyka

Před procvičováním dialogů je samozřejmě zapotřebí studenty důkladně „vybavit“ potřebnou jazykovou znalostí. Nejdříve je nutné naučit studenty ovládat danou slovní zásobu. Poté se zaměříme na procvičování užitečných frází. Je důležité zapsat všechny důležité fráze na tabuli a pomocí zautomatizování zafixovat správnou výslovnost. Dále studentům pouštíme poslechy zaměřené na dané situace. Jakmile si studenti osvojí vše potřebné, můžeme s aktivitou role-play začít.

Pomoc učitele v průběhu role-play

Zatímco studenti pracují ve dvojicích či skupinkách, učitel monitoruje třídu, opravuje chyby a funguje jako tzv. „chodící slovník“. Navzdory důkladné přípravě se totiž téměř vždy studentům stává, že se zastaví na neznalosti konkrétního výrazu či spojení. Aktivní a okamžitá pomoc ze strany vyučujícího je nutná zejména u začátečnických skupin. V pokročilejších skupinách si většina studentů v případě nouze dokáže pomoci sama, mají-li k dispozici slovník.

Zpětná vazba

Existuje více způsobů, jak studentům poskytnout zpětnou vazbu po ukončení role-play. Pokud máme dostatek času, můžeme jednotlivé dvojice/skupiny vyzvat, aby

prezentovaly svůj dialog před celou třídou. Další možností je společná debata o jazykových překážkách a problémech, které studenty potkaly.

Atmosféra ve třídě

Pro kvalitní výuku jazyka všeobecně je důležité, aby kandidáti neměli strach se projevit. Každý učitel jazyka by se tudíž měl snažit vytvořit ve své třídě přátelskou atmosféru, ve které se kandidáti cítí příjemně a bezpečně. Studenty povzbuzujeme, aby mluvili co nejvíc a nebáli se chyb. Chyby opravujeme, ale nevyzdvihujeme. V hodinách, kdy nacvičujeme role-play, studentům zdůrazňujeme, že se jedná o hru, kdy nemusí mluvit sami za sebe, ale naopak se mohou vžít do role někoho jiného.

Střídání dvojic/skupin

Dvojice/skupiny studentů je vhodné obměňovat. Tímto způsobem jim můžeme pomoci zvyknout si na interakci s různými mluvčími. Z našich zkušeností není moc dobré ponechat rozdělení dvojic na studentech samotných. Daleko lepším řešením je, když o dvojicích rozhodne učitel. K tomuto účelu se nám osvědčila např. tato známá aktivita: kurzantům rozdáme lístečky, na kterých je francouzský výraz, který dává význam jen ve spojení s druhým výrazem. Tento druhý výraz však obdrží zase jiný student. Studenti tedy korzují po třídě a poté, co najdou druhou „polovičku“, se mohou pustit do konverzace.

1.1.3 Představení kandidáta

Představení kandidáta považují studenti zpravidla za nejsnadnější část ústní zkoušky. I proto je zařazena na jejím začátku. Tento úvod se kandidát zpravidla naučí nazpaměť. V několika prvních větách se tak zkoncentruje a poté je již připraven odpovídat na jednoduché otázky z osobního a profesního života.

Důležitou schopností pro zvládnutí zkoušky je umění zjednodušovat. Studenti mají obvykle snahu vyjádřit myšlenku v cizím jazyce stejně, jako by to udělali v jazyce mateřském. To ale ve většině případů u úrovně 1–2 jednoduše není možné.

1.2 Písemný projev

Při výuce a hodnocení písemného projevu kandidátů se v našich kurzech zaměřujeme především na aspekty pravopisné, gramatické, lexikologické a syntaktické. Nelze říci jednoznačně, které činí kandidátům největší obtíže, či na které se zaměřujeme nejdříve a ke kterým se dostáváme až později. Všechny jsou totiž pro úspěšné zvládnutí zkoušky stejně důležité a kandidáti si je musí osvojovat současně. Na základě našich zkušeností můžeme konstatovat, že nejvíce se kandidáti potýkají s těmi pravopisnými jevy, které se v jejich mateřském jazyce na rozdíl od

francouzštiny vůbec nevyskytují (v případě francouzštiny jsou to např. accent grave, accent aigu, accent circonflexe, cédille, tréma atd.), a odlišnostmi způsobenými rozdíly mezi výslovností a psanou formou francouzského jazyka.

V případě gramatických omylů stojí na prvním místě shody v rodě, ať už u substantiv či adjektiv, verbální koncovky či chybně použitá posesivní či demonstrativní zájmena. V případě lexikologické nesprávnosti za nejvíce zavádějící považujeme užití anglicismů či nesprávný výběr slov. V syntaxi působí kandidátům největší problém slovosled, chybně užitě spojky (comme, parce que), či chybná interpunkce odlišná od češtiny. Rovněž se setkáváme často s tendencí tzv. „otrockého překladu“, kdy kandidáti nepřekládají myšlenky, nýbrž jednotlivá slova. I tomuto je třeba je naučit a podobných postupů se vyvarovat.

Z hlediska obsahu při skládání zkoušek podle NATO STANAG 6001 v písemném projevu kandidát na úroveň 1 umí vyjádřit bezprostřední osobní potřeby, například vyhotovit seznam, napsat krátké poznámky, pohlednici, krátký osobní dopis, zvládne zapsat telefonický vzkaz, pozvání, umí také vyplnit formulář a žádost.

Kandidát v písemném projevu na úroveň 2 zvládá jednoduchou osobní a běžnou pracovní korespondenci, tj. dopisy, stručná hlášení, zprávy a zápisy. Umí uvádět fakta, dávat instrukce, popisovat osoby, místa a věci; vyprávět o přítomných, minulých a budoucích činnostech, a to v jednoduchých ucelených pasážích. V písemném projevu tedy postupujeme od zaznamenávání nejjednodušších vzkazů, a to již od zvládnutí prvních lekcí ve francouzštině, až k slohovým útvarům složitějším, jako je např. administrativní dopis, žádost apod.

1.3 Problematika hodnocení produktivních dovedností

Jak uvádí Kateřina Vlasáková (2007), hlavní nevýhoda hodnocení produktivních dovedností spočívá v subjektivním hodnocení výkonu při ústním projevu a spravedlivé hodnocení u písemného projevu. To může být poněkud problematické, a to z několika důvodů. Kandidát může správně splnit úkol jen v případě, že porozumí zadání. U psaní můžeme hovořit o třech možných metodách hodnocení. První představuje mechanická přesnost, tj. všechny chyby v gramatice, pravopisu i interpunkci. Nevýhodou je, že znevýhodňuje ctižádostivé kandidáty, kteří se snaží používat složitější jazyk, a vlastně pomáhá kandidátům, kteří vytvoří snazší a kratší text. Druhou možnou metodu představuje analytické hodnocení podle přesně stanovených kritérií gramatických, pravopisných, lexikálních atd. Poslední metodou je holistické hodnocení, založené na celkovém dojmu, tedy na základě povšechných, obecných kritérií. Zejména v tomto případě je záhodno využít hodnocení dvěma či více examinátorů a ani v tomto případě subjektivitu není možné zcela vyloučit.

Mnohé faktory mají přirozeně na úspěšnost absolventů mimořádný vliv. Jsou to nepřetržitý profesní rozvoj, evaluace a zdokonalování kurzů, aktivní vyučovací metody či informativní zpětná vazba.

Závěr

Jak vyplývá ze statistických údajů zaznamenaných studijním oddělením CJV k 31. 12. 2015, můžeme konstatovat, že počet přezkoušených kandidátů z francouzského jazyka stoupá (s výjimkou malého zakolísání v roce 2015) a stejně tak stoupá počet kandidátů, kteří v jednotlivých dovednostech u zkoušky podle NATO STANAG 6001 uspěli. I když produktivní dovednosti patří, jak už bylo v našem výzkumu řečeno, v rámci komplexní jazykové zkoušky k těm obtížnějším, úspěšnost kandidátů v těchto dovednostech vzrůstá. Pokud bychom měli porovnat úspěšnost kandidátů v psané a mluvené části zkoušky z francouzského jazyka, dovednost psaní zůstává stále tou nejobtížnější částí zkoušky a jejímu nácviku je potřeba během přípravy kandidátů na zkoušku podle NATO STANAG 6001 věnovat stálou a dostatečnou pozornost.

Literatura

- HÁDKOVÁ, M., & BALOWSKA, G. (2007). *Písemné zkoušky z cizího jazyka a Společný evropský referenční rámec*. Sborník konferencí. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Ústav jazykové a odborné přípravy. ISBN 978-80-901947-8-6.
- CHODĚRA, R. (2013). *Didaktika cizích jazyků*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2274-5.
- PACTHOD, A., & ROUX, P.-Y. (1999). *80 Fiches pour la production orale en classe de FLE*. Paris: Didier. ISBN 9782278048694.
- PETTY, G. (2013). *Moderní vyučování*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0367-4.
- PRŮCHA, J. (2005). *Moderní pedagogika*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-0474.
- Statistické údaje zaznamenané studijním oddělením CJV UO k 31. 12. 2015.*
- VLASÁKOVÁ, K. (2007). Jak testovat a hodnotit dovednost psaní? In *Písemné zkoušky a testy z cizích jazyků: sborník příspěvků semináře: Poděbrady, 19. a 20. června 2007*. Praha: Ústav jazykové a odborné přípravy UK. ISBN 978-80-901947-7-9.

Autoři

Mgr. Yvona Vrchlabská, Ph.D., e-mail: yvona.vrchlabska@unob.cz, Centrum jazykového vzdělávání Univerzity obrany

Autorka se zaměřuje na výuku francouzského jazyka a českého jazyka pro cizince a na tvorbu studijních opor pro výuku těchto jazyků.

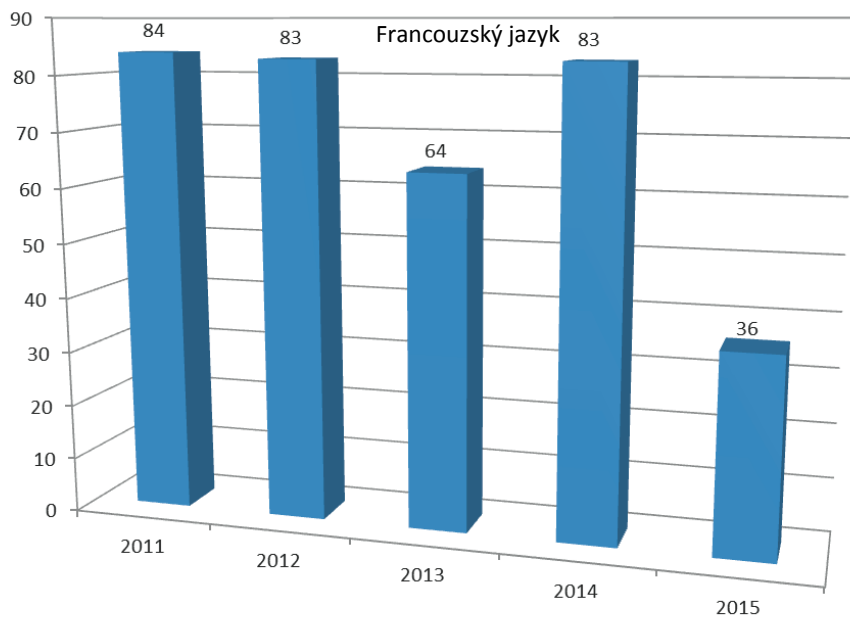
Mgr. Jana Jadrná, e-mail: jana.jadrna@unob.cz, Centrum jazykového vzdělávání Univerzity obrany

Autorka se zaměřuje na výuku francouzského jazyka a na tvorbu studijních opor pro výuku.

Mgr. Hana Jarošová, e-mail: hana.jarosova@unob.cz, Centrum jazykového vzdělávání Univerzity obrany

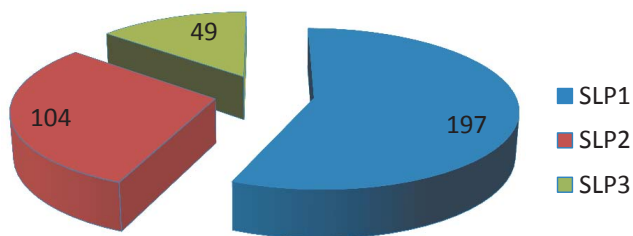
Autorka se věnuje výuce anglického a francouzského jazyka v akademických a rezortních kurzech na Univerzitě obrany v Brně.

Přílohy

Obr. 1: Celkový počet přezkoušených kandidátů AČR v letech 2011–2015 ze všech úrovní ve francouzském jazyce bez ohledu na úspěšnost

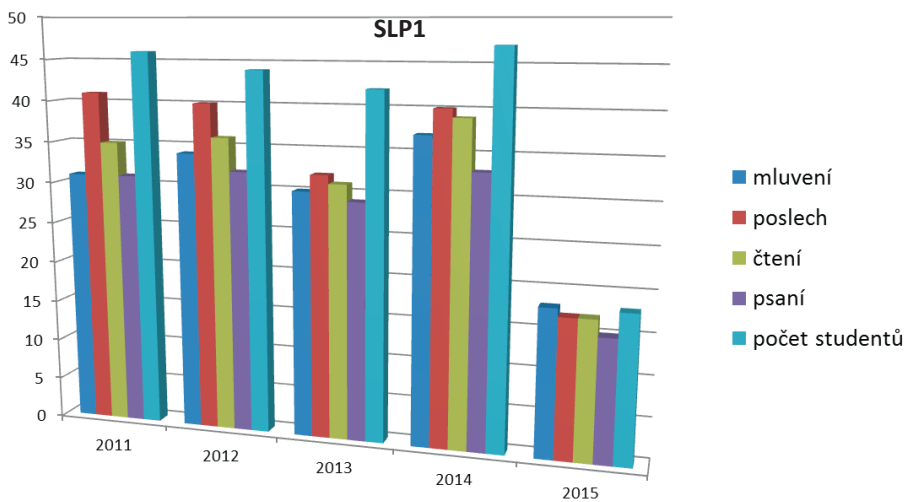
Zdroj: Statistické údaje zaznamenané studijním oddělením CJV k 31. 12. 2015

Obr. 2: Celkový počet přezkoušených kandidátů AČR v letech 2011–2015, kteří v jednotlivých dovednostech uspěli

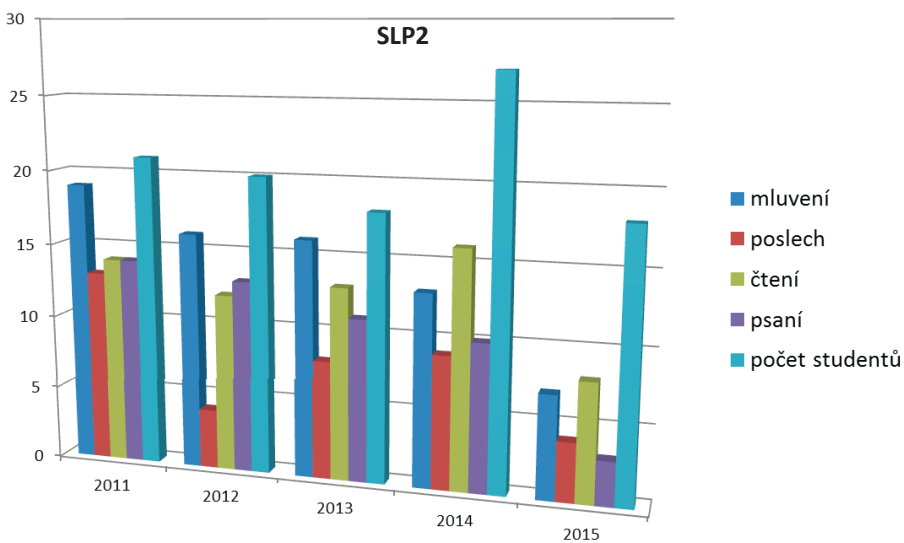
Zdroj: Statistické údaje zaznamenané studijním oddělením CJV k 31. 12. 2015

Obr. 3: Celkový počet přezkoušených kandidátů AČR v letech 2011–2015 a jejich úspěšnost v jednotlivých dovednostech u SLP 1

Zdroj: Statistické údaje zaznamenané studijním oddělením CJV k 31. 12. 2015

Obr. 4: Celkový počet přezkoušených kandidátů AČR v letech 2011–2015 a jejich úspěšnost v jednotlivých dovednostech u SLP 2